

ЮРИДИЧНЕ ВРЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ДІТЕЙ І СОЦІАЛЬНОЇ ОПІКИ В СЛОВАЧЧИНІ

Олах М., Божік Й., Ондрушова З.,
Мразкова І., Ковач К.,

*кафедра соціальної роботи, денна форма,
Інститут охорони здоров'я і соціальної роботи
св. Алжбети в Братиславі
(Словаччина)*

Проблематика соціально-правового захисту дітей і соціальної опіки в Словацькій республіці регулюється окремим законом ст. 305/2005 Збірки законів про соціально-правовий захист дітей і соціальну опіку та про внесення змін і доповнень до деяких законів в рамках пізніших приписів (далі тільки «закон ст. 305/2005 Зб. законів»). У даній статті представляємо сучасну систему соціально-правового захисту дітей в Словацькій республіці у контексті цього юридичного врегулювання.

Ключові слова: соціально-правовий захист, дитина, закон, опікунство, захист.

Проблематика социальнорправовой защиты детей и социальной опеки в Словацкой республике регулируется отдельным законом ст. 305/2005 Сборника законов о социальнорправовой защите детей и социальной опеке и о внесении изменений и дополнений в некоторые законы в рамках более поздних предписаний (далее только «закон ст. 305/2005 Зб. законов»). В данной статье представляем современную систему социальнорправовой защиты детей в Словацкой республике в контексте этого юридического урегулирования.

Ключевые слова: социальнорправовая защита, ребенок, закон, опекунство, защита.

Problem of sociallegal defence of children and social guardianship in the Slovak republic is regulated the separate law of item of a 305/2005 Collection of laws on sociallegal defence of children and social guardianship and about making alteration and additions in some laws within the framework of more late orders (farther only «law of item 305/2005 Zb. laws»). In this article present the modern system of sociallegal defence of children in the Slovak republic in the context of this legal settlement.

Keywords: sociallegal defence, child, law, guardianship, defence.

Визначення соціально-правового захисту дітей.

Закон про соціально-правовий захист дітей вирішує ситуації, в яких є необхідним сім'ям з дітьми запропонувати соціальну допомогу з боку громадськості. Самій дитині законом надається можливість просити відповідні органи про допомогу для захисту своїх прав навіть без відома його батьків; врегульовано є, наприклад, певна заборона використання **всіх форм тілесних покарань для дитини** та інших грубих або принизливих форм покарання дитини в реалізації заходів соціально-правового захисту дітей і соціальної опіки.

Соціально-правовий захист дітей є комплексом заходів щодо забезпечення захисту дитини, яка є необхідною для її благополуччя та яка поважає її найперші інтереси згідно Конвенції про права дитини для забезпечення зростання і всебічного розвитку дитини в її природному сімейному середовищі та для забезпечення опікунського середовища дитині, яке не може бути створене у власній сім'ї.

Соціальна опіка є, так само як і соціально-правовий захист, комплексом заходів спрямованих на ліквідацію, послаблення і запобігання поглибленню або повторенню порушень психічного, фізичного і соціального розвитку як дитини, так і повнолітньої фізичної особи та являє собою надання допомоги в залежності від порушень і ситуації, в якій знаходиться дитина або повнолітня фізична особа.

Заходи соціально-правового захисту дітей і соціальної опіки закріплені законом з метою запобі-

гання кризових ситуацій в сім'ї, для захисту прав і законних інтересів дітей, забезпечення попередження, поглиблення і повторення порушень психічного, фізичного і соціального розвитку дитини або повнолітньої фізичної особи та для запобігання зростанню соціально-патологічних явищ.

Поки адресатом заходу соціально-правового захисту дітей є пріоритетна дитина, заходи соціальної опіки спрямовуються і на повнолітню фізичну особу. Звичайно, в обох випадках ці заходи реалізуються у контексті сім'ї, групи чи спільноти. Особливо потрібно зазначити, що ці заходи виконуються для всіх дітей, які знаходяться на території Словаччини незалежно від того, являються вони чи не являються громадянами Словацької Республіки (у тому числі і для дітей, які не є громадянами СР і перебувають на цій території без супроводу батьків).

Заходи соціально-правового захисту дітей і соціальної опіки реалізуються в різних середовищах, при цьому, закон передбачає чотири основні середовища:

1. Природне сімейне середовище (тобто, домашнє середовище дитини, сім'ї, фізичної особи і подібне);
2. Опікунське сімейне середовище (наприклад, домашнє середовище опікуна...);
3. Відкрите середовище, тобто, суспільний простір, який є для окремих осіб або груп природнім середовищем і в якому вони звичай перебувають;
4. Середовище, створене і організоване для виконання заходів згідно закону ст. 305/2005 Зб. за-

конів, тобто, установа соціально-правового захисту дітей і соціальної опіки, як наприклад, дитячий будинок, кризовий центр, ресоціалізаційний центр.

Велика увага в Словачській Республіці приділяється кризовим і конфліктним ситуаціям у сім'ї. Особливо регулюється виконання заходів при ситуаціях пов'язаних з розлученням, в ситуаціях, коли є необхідним вирішити проблеми в сім'ї, конфлікти в сім'ї, адаптуватися до нової ситуації в сім'ї, у випадках, що йдеться про сім'ю зі специфічною проблемою та подібне. Ці заходи виконує або забезпечує їх виконання **управління праці соціальних справ та сім'ї – орган соціально-правового захисту** дітей і соціальної опіки. Йде про ситуацію, коли є необхідним пропонувати різні заходи (медіація, соціальна консультація, психологічна консультація і подібне).

Соціальна опіка

При реалізації соціальної опіки, особливо **соціальної опіки дітей**, в повній мірі використовується конструкція закону, яка уможливило комбінування різних заходів згідно закону.

Заходи соціальної опіки дітей проводяться у першу чергу для малолітніх, які скоїли злочинні або кримінальні дії; неповнолітніх правопорушників або підозрюваних у вчиненні злочину; дітей, що зловживають наркотиками, або залежних від наркотиків; дітей, у яких через порушення поведінки проявляються проблеми особливо в школі, в групах, у взаємовідносинах з іншими дітьми, родичами або іншими повнолітніми фізичними особами, дітей, у яких не проявляються проблеми у поведінці і не було порушень поведінки, але їх одноразова поведінка або короткочасна поведінка вимагає по причині її складності чи неадекватності допомоги і тому подібне. Юридичне врегулювання вводить для прикладу цільові групи і різні заходи та зобов'язання соціальних кураторів, які діють не тільки згідно цього закону, але також, наприклад, згідно Кримінального закону, Кримінально-процесуального порядку.

Заходи соціальної опіки для повнолітньої фізичної особи здійснюються в основному після звільнення з в'язниці або з під варти, якщо особа є учасником пробації або медіації, якщо зловживає наркотиками або має залежність від наркотиків тощо.

Вибір і застосування заходів соціальної опіки дітей та повнолітніх обумовлює характер і важкість психічних та фізичних розладів, соціального розвитку і ситуації, в якій знаходиться клієнт. Реалізація заходів соціальної опіки покладається на повноваження органу соціально-правового захисту дітей і соціальної опіки за винятком різних видів групових програм для дітей та їх сімей. Які він може організувати прямо в рамках своїх повноважень або опосередкованим методом. В рамках соціальної опіки для повнолітніх не покладається на прямий в обов'язок органу організувати програму для повнолітніх. У такому випадку йдеться про рекомендацію, пропонування або ж опосередкування спеціалізованих інституцій і програм організованих іншими суб'єктами.

Закон надалі детально врегулює **заходи на забезпечення охорони життя, здоров'я і сприятливого психічного, фізичного та соціального розвитку дитини**, наприклад:

- Реалізація опікунства і поруки;
- Заходи щодо забезпечення повернення дитини, яка має постійне проживання в Словачській Республіці і знаходиться на території іншої країни без супроводу батьків, родичів або інших відповідальних осіб та не застосовується до неї Конвенція про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей або про забезпечення переміщення дитини, яка народилася на території іншої країни від громадянина Словачької Республіки, що відмовився від неї;
- Заходи для неповнолітніх без супроводу на території Словачької Республіки, (тобто, для дітей, які не являються громадянами Словачької Республіки і опинилися на території СР без супроводу відповідальної особи).

Орган соціально-правового захисту дітей і соціальної опіки забезпечує безперервний догляд з метою захисту життя, здоров'я і сприятливого розвитку дитини за допомогою так званого 24-годинного догляду.

Велика увага приділяється **заходам щодо забезпечення опікунського сімейного простору**. Зокрема йдеться про заходи, які необхідно реалізувати у випадку коли батьки дитини не забезпечують або не можуть забезпечити особисту турботу про дитину та нема можливості доручити турботу іншій фізичній (близькій) особі окрім батьків. У цьому разі орган соціально-правового захисту дітей і соціальної опіки, створений для цих задач, виступає посередником опікунської турботи або усиновлення.

Реалізована таким чином опікунська турбота або усиновлення (у тому числі міжнародне усиновлення, – Словачька Республіка є учасником Конвенції про захист дітей і про співпрацю в питаннях міждержавного усиновлення) є:

- Координування спостереження за дітьми, яким необхідно надати опікунську сімейну турботу;
- Реєстрація заявок від фізичних осіб, які мають бажання стати опікуном або усиновителем;
- Підготовка, огляд і рекомендації фізичної особи, яка має бажання стати опікуном або усиновителем, до опікунської сімейної турботи;
- Вирішення про внесення фізичної особи, яка має бажання стати опікуном або усиновителем, до списку претендентів і формування списку претендентів (юридичний ценз, який надається для судового розгляду) і зберігання списку претендентів.
- Посередницьке встановлення особистих відносин між дитиною, яка потребує опікунську сімейну турботу, і претендентом.

Закон детально регулює процедуру посередницької діяльності при створенні опікунської сімейної турботи, акцент робиться на правах дітей (підготовка дитини до опікунської сімейної турботи, з'ясування особистих поглядів дитини, підтримка

братерського (сестринського) зв'язку і так далі).

Як вже вказувалося, такі заходи можливо реалізувати в різних середовищах, одним із таких середовищ є **установи соціально-правового захисту дітей і соціальної опіки**. Закон уможливило встановлювати різні типи установ і оцінюючи регулює умови виконання заходів тільки в тих установах, у яких виконується судові рішення, і це:

- Дитячий будинок, наприклад;
- Кризовий центр, наприклад;
- Ресоціалізаційний центр, наприклад;

Дитячі будинки забезпечують турботу про дітей, яким була призначена державна опіка поки не вдасться знайти краще рішення для їх ситуації, зокрема, створення умов для повернення дитини у рідну сім'ю або, якщо повернення не є можливим, пошук опікунської сім'ї. Якщо з об'єктивних причин не вдасться забезпечити умови для повернення дитини до рідної сім'ї, і навіть знайти опікунську сім'ю, дитина може залишатися у дитячому будинку аж до віку 25 років, тобто, до формування власної самостійності (виникнення здатності самостійно себе кормити та забезпечити собі житло).

Дитячі будинки можна створювати як будинки дітей або центри дітей.

В будинках дітей можна пропонувати турботу тільки в так званих «фахових сім'ях» (йде мова про засновників дитячих будинків, які турботу про дитину реалізують в своєму власному сімейному середовищі) або в окремих і спеціалізованих групах, при чому кожна група є сформована у окремому сімейному будинку або іншому житлі.

В центрі дітей можна створити декілька груп на території одного житлового об'єкта, однак максимальна межа, щоб кількість дітей у одному такому об'єкті не перевищувала 40.

Турбота в дитячих будинках виконується:

a) В фахових сім'ях, в яких турбота про дітей засновник дитячого будинку пропонує у своєму власному сімейному середовищі (один засновник може забезпечувати турботу не більше як трьом дітям). Засновником такого типу дитячого будинку може бути як одинока людина, так і подружжя.

b) В окремих діагностичних групах найбільшим терміном дванадцять тижнів.

c) В окремих групах (в одній групі може бути максимум десять дітей).

d) В окремих групах для малолітніх мам з дітьми.

e) В окремих групах для молодих повнолітніх (йдеться про дітей що досягли повноліття і аж до формування їх самостійності).

f) В спеціалізованих групах для дітей (в одній групі може бути максимум вісім дітей):

- З розладами поведінки;
- Наркотично та інакше залежні після лікування;
- Які потребують підвищену увагу та турботу з

приводу того, що вони були підпали тиранії, зловживанням або були в їх адрес скоєні кримінальні дії, що загрожують їх розвитку;

- Малолітні без супроводу (діти іноземців, які на території Словацької Республіки знаходяться без піклування своїх батьків, або родичів);

- З психічними розладами, з розумовою і тілесною відсталістю, порушеннями сприйняття навколишнього середовища, а також з комбінацією цих розладів.

В Словацькій Республіці є законом встановлене зобов'язання, для кожної дитини віком до трьох років, забезпечити розміщення в дитячому будинку виключно в фахових сім'ях, за винятком дітей, стан здоров'я яких вимагає їх розміщення в спеціалізованих групах. На цей час доповнення до закону передбачає розширення цього зобов'язання на всіх дітей віком до шести років.

Кризові центри являються установами, в яких сім'ї з дитиною пропонується кризова інтервенція, яка може бути запропонована амбулаторно або за місцем проживання.

Ресоціалізаційні центри для наркотично та інакше залежних – являються установами створеними для активізації внутрішнього потенціалу дітей, рівно як і для повнолітніх осіб, щоб подолати психічні, фізичні і соціальні наслідки наркоманії та інших залежностей з метою забезпечити, після лікування наркотичної залежності, участь цих залежних осіб до життя у навколишньому середовищі.

Для сприяння збільшеному захисту дітей і ресоціалізації повнолітніх були введені в останні роки заходи соціально-правового захисту дітей і соціальної опіки фінансового характеру, які є:

- Внесок на підтримку формування сімейних відносин дитини у дитячому будинку (на формування її відносин може муніципалітет запропонувати внесок на транспортні витрати її батьків так, щоб вони могли підтримувати регулярний контакт з дитиною, дитячий будинок пропонує внесок на харчування у випадку, якщо дитина відвідує батьків або близьких осіб, муніципалітет згідно законом встановлених умов надає фінансові засоби на формування відносин дитини або ж внесок на створення заощаджень);

- Внески на забезпечення мети судового рішення реалізованого в установі та на полегшення становлення незалежності (самостійності) молодих повнолітніх (кишенькові гроші, дарунки, внесок на становлення самостійності молодого повнолітнього);

- Ресоціалізаційний внесок (для підтримки ресоціалізації після звільнення з в'язниці або з-під варті, наприклад на оформлення особистих документів).

У наступних таблицях представлено вибірково дані відносно соціально-правового захисту дітей і соціальної опіки в СР:

Загальна кількість зареєстрованих випадків в соціально-правовому захисті дітей і соціальної опіки

кількість/рік	2007	2008	2009
Кількість сімей	236 039	236 302	237 552
Кількість дітей	353 789	349 932	346 213

Джерело: Центр праці, соціальної роботи і сім'ї (ЦПСРС)

Кількість дітей, для яких реалізовувалася соціальна опіка

рік/кількість дітей	Кількість дітей				
	Діти разом	до 14 років		вік 15-18 років	
		хлопчики	дівчата	хлопчики	дівчата
рік 2007	25 316	6 308	3 000	12 421	3 587
рік 2008	26 239	6 213	2 975	13 322	3 729
рік 2009	25 704	5 800	2 998	12 933	3 973

Джерело: ЦПСРС

Допомога дітям, які постраждали від тиранії, сексуального насильства і знущань в 2009 році

Допомога дітям, які постраждали від тиранії, сексуального насильства і знущань		Фізична тиранія	Психічна тиранія	Сексуальне насильство	знущання	Використання у комерційних цілях (порнографія, проституція)	разом
Кількість зареєстрованих дітей	разом	124	95	141	40	8	408
	У цьому						
	до 6 років	38	10	9	0	1	58
	до 15 років	66	66	120	29	1	282
	до 18 років	20	19	12	11	6	68
Кількість пропозицій щодо кримінального переслідування		38	5	30	0	4	77

Джерело: ЦПСРС

Кількість дітей в державному піклуванні (ДП), прийомній сім'ї (ПС) і в опікунстві (О) у порівнянні з кількістю дітей розміщених у закладах* на основі судового рішення (СР)

форма/рік	2007	2008	2009
ДП/ПС/О	8 174	8 286	8 517
СР	5 696	5 622	5 356

*цими закладами являються: дитячі будинки, кризові центри, ресоціалізаційні центри, будинки соціальних служб – діяльність відомства Міністерства праці, соціальної роботи і сім'ї Словачької Республіки (МПСРС СР), реєдукаційні установи і діагностичні центри – діяльність відомства Міністерства освіти Словачької Республіки (МО СР).

Джерело: ЦПСРС

Кількість дітей ввірених до опікунського піклування на протязі року

рік / форма	передуюче усиновленню піклування	Державне піклування	Прийомна сім'я	Опікунство	Разом
2007	312	1196	315	223	2 046
2008	283	794	293	184	1 554
2009	287	820	283	209	1 599

Джерело: ЦПСРС

Кількість дитячих будинків, кількість дітей і повнолітніх у дитячих будинках (ДБ)

кількість/рік		2007	2008	2009
Загальна кількість ДБ		97	97	96
З цього	Штатні ДБ	78	77	77
	Нештатні ДБ	19	20	19
Загальна кількість дітей і повнолітніх в ДБ		4 570	4 579	4 510
З цього	Розташованих в штатних ДБ	4 145	4 145	4 046
	Розташованих в нештатних ДБ	425	434	464

Джерело: ЦПСРС

Форми піклування у дитячих будинках (ДБ)

форма - кількість/рік		2007	2008	2009
Форма піклування в ДБ – кількість	Фахових сімей	208	333	448
	Окремих груп	327	328	324
	Інших груп	166	147	137

Джерело: ЦПСРС

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. OLÁH, M. – ROHÁČ, J.: Sociálnoprávna ochrana detí a. Bratislava, VŠZaSP sv. Alžbety, 2009. 235 s. ISBN 80-8068-349-2
2. Zákon o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele č. 305/2005 Z.z v z.n.p.
3. <http://portal.gov.sk/Portal/sk/Default.aspx?CatID=104> (3.1.2011)
4. <http://portal.gov.sk/Portal/sk/Default.aspx?CatID=97&id=129> (3.1.2011)